

Psihosocijalne odrednice i iskustvo u odnosima bračnih drugova kod osoba starije životne dobi

Svetec, Paula

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:831121>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Paula Svetec

**PSIHOSOCIJALNE ODREDNICE I ISKUSTVO U ODNOSIMA
BRAČNIH DRUGOVA KOD OSOBA STARIJE ŽIVOTNE
DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Sveučilišni diplomski studij Socijalni rad

Paula Svetec

**PSIHOSOCIJALNE ODREDNICE I ISKUSTVO U ODNOSIMA
BRAČNIH DRUGOVA KOD OSOBA STARIJE ŽIVOTNE
DOBI**

DIPLOMSKI RAD

prof. dr. sc. Ana Štambuk

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. <i>Definicija ljubavi</i>	1
1.2. <i>Bračni odnos osoba starije životne dobi</i>	2
1.3. <i>Kvaliteta bračnog odnosa osoba starije životne dobi</i>	3
1.3.1. <i>Umirovljenje osoba starije životne dobi</i>	3
1.3.2. <i>Zdravlje osoba starije životne dobi</i>	3
1.3.3. <i>Seksualnost osoba starije životne dobi</i>	4
2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	6
3. Metoda	7
3.1. <i>Uzorak</i>	7
3.2. <i>Postupak</i>	7
3.3. <i>Mjerni instrument</i>	8
3.4. <i>Obrada podataka</i>	10
4. Rezultati	10
4.1. <i>Kako osobe starije životne dobi definiraju "kvalitetan bračni odnos" i ključne karakteristike tog odnosa</i>	11
4.2. <i>Kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja?</i>	14
4.3. <i>Koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi?</i>	15
5. Rasprava	19
5.1. <i>Praktične implikacije</i>	21
5.2. <i>Ograničenja istraživanja</i>	22
6. Zaključak	23
Literatura	26

Psihosocijalne odrednice i iskustvo u odnosima bračnih drugova kod osoba starije životne dobi

Sažetak

Bračni se odnos smatra jednim od najvažnijih odnosa u životima ljudi. Danas je sve veći trend razvedenih brakova. Ipak, navedeni trend nije toliko prisutan kod osoba starije životne dobi. Svrha ovog istraživanja bila je ispitati psihosocijalne odrednice bračnih odnosa među osobama starije životne dobi s ciljem dobivanja dubljeg uvida u njihovo poimanje i iskustva u odnosima bračnih drugova. Provedeno je kvalitativno istraživanje metodom polustrukturiranog intervjua „licem o lice“. U istraživanju je sudjelovalo 14 osoba starije životne dobi, od kojih je bilo 7 žena i 7 muškaraca. Rezultati pokazuju kako osobe starije životne dobi kvalitetan bračni život definiraju kroz ključne komponente bračnog odnosa, zajedničkim stvaranjem bračnih drugova, materijalnom sigurnošću te komunikacijom i rješavanjem sukoba. Što se tiče mijenjanja percepcije i očekivanja od bračnih drugova tijekom starenja, sudionici navode kako u početku braka kod nekih očekivanja nisu postojala, dok su kod drugih postojala očekivanja ljubavi, međusobnog poštovanja i razumijevanja. U kasnijim fazama braka kod nekih se očekivanja nisu promijenila, dok su se kod drugih mijenjala nabolje. I posljednje, osobe starije životne dobi navode kako su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa emocionalna bliskost, slaganje partnera, dobra komunikacija i upravljanje sukobima, zajedničko stvaranje bračnih drugova te kvalitetno zajedničko provođenje vremena.

Ključne riječi: bračni odnos osoba starije životne dobi, kvalitetan bračni odnos, čimbenici za dugoročnost bračnih odnosa

Psychosocial Determinants and Experience in Marital Relationships Among Elderly Individuals

Abstract

The marital relationship is considered one of the most important relationships in people's lives. Today, there is an increasing trend of marriages ending in divorce. However, this trend is not as prevalent among the elderly. The purpose of this study was to examine the psychosocial determinants of marital relationships among elderly individuals, aiming to gain a deeper understanding of their perceptions and experiences in marital relationships. A qualitative study was conducted using the semi-structured face-to-face interview method. The study involved 14 elderly individuals, including 7 women and 7 men. The results show that elderly individuals define a quality marital life through key components of the marital relationship, the mutual creation of the marriage, material security, and communication and conflict resolution. Regarding the change in perception and expectations of marital partners over time, participants indicated that at the beginning of their marriage, some had no expectations, while others had expectations of love, mutual respect, and understanding. In the later stages of marriage, some participants' expectations remained unchanged, while others changed for the better. Lastly, elderly individuals reported that the key factors contributing to the longevity of marital relationships are emotional closeness, partner compatibility, good communication and conflict management, the mutual creation of the marriage, and quality time spent together.

Key words: marital relationship among the elderly, quality marital relationship, factors for the longevity of marital relationships

Izjava o izvornosti

Ja, Paula Svetec, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Paula Svetec

Datum: 30.7.2024.

1. Uvod

Potreba za ljubavlju i pripadanjem jedna je od osnovnih ljudskih potreba (Glasser, 1984; prema Blažeka Kokorić i Gabrić, 2009). Navedenu potrebu mnogi ljudi nastoje zadovoljiti ostvarivanjem bliske i pouzdane veze u ljubavnom odnosu (Blažeka Kokorić i Gabrić, 2009), kao i stupanjem u brak. Brak se smatra osobnim i pravnim obvezivanjem dvoje ljudi (Pernar, 2010). Isto tako, brak je jedan od najvažnijih i najintimnijih odnosa među ljudima; može biti zona u kojoj razvijaju i održavaju osjećaj vlastitog identiteta; polazište za razvijanje doma i imovine; središte mnogih njihovih svakodnevnih aktivnosti; izvor njihove podrške, obrazovanja, razonode i udobnosti, no katkad i izvor nelagode, pogoršanja i tjeskobe (Obradović i Čudina-Obradović, 1998).

Tijekom života dolazi do brojnih promjena u različitim sferama života, a jedna od njih je upravo promjena u sferi bračnog odnosa. Bračni odnos odvija se u četirima fazama, a to su novopečeni brak, roditeljski brak, brak srednje dobi i brak starije dobi (Pernar, 2010.). Na brak u starijoj životnoj dobi utječu mnogi čimbenici koji su karakteristični za navedenu dobnu skupinu. Neki od njih su umirovljenje, opadanje fizičkih i mentalnih funkcija, promjene u socijalnim odnosima te mnogi drugi.

1.1. Definicija ljubavi

Ne postoji jedinstvena definicija ljubavi, a njezino se značenje različito interpretira. Prema Gao (2001.) ljubav se odnosi na romantične veze izvan društvenih, kulturnih i nacionalnih granica. Prema Vukoja i sur. (2015.) ljubav je bezuvjetna odluka za otvaranje i proširenje vlastitih granica kako bi se prihvatilo drugu osobu u njezinoj različitosti.

Prema Sternbergovoj (1986.) triangularnoj teoriji ljubavi ista ima tri komponente, a to su intimnost, strast i predanost. Intimnost se odnosi na osjećaj bliskosti koji osoba doživljava u odnosima ispunjenima ljubavlju. Strast obuhvaća nagone koji vode romantici, fizičku privlačnost i seksualnu konzumaciju, dok se predanost kratkoročno odnosi na odluku da se voli drugoga, a dugoročno na predanost održavanja te ljubavi (Sternberg, 1986.). Navedene

komponente djeluju istovremeno i utječu jedna na drugu. Pored toga, na ljubav se različito gleda u različitim kulturama. Prema Gao (2001.) strast kod američkih parova je znatno viša nego kod kineskih parova, dok intimnost i predanost ne variraju među kulturama. Također, različito poimanje ljubavi vidljivo je u društvima u kojima prevladava individualizam, za razliku od kolektivismu. Prema tome, u društvima u kojima je naglašeniji individualizam, veći je naglasak na romantičnoj ljubavi i osobnom ispunjenju u braku (Dion i Dion, 1993.).

Postoji nekoliko vrsta ljubavi, a Sternberg (1986.) ih svrstava u 8 kategorija: ne ljubav, sviđanje, zaljubljena ljubav, prazna ljubav, romantična ljubav, prijateljska ljubav, glupa ljubav te savršena ljubav koja se odnosi na vrstu ljubavi kojoj većina ljudi teži, a posebno u romantičnim odnosima. Neovisno o kojoj vrsti ljubavi se radi, neupitno je kako je zdrava ljubav važan preduvjet fizičkog, psihičkog, socijalnog i duhovnog blagostanja, a samim time i preduvjet cjelokupnog zdravlja (Vukoja i sur., 2015.).

1.2. Bračni odnos osoba starije životne dobi

Starenjem stanovništva dolazi do fenomena koji se odnosi na povećanje broja dugotrajnih parova (Trudel i sur., 2010.). Kada je životni vijek čovjeka bio puno kraći, kraće je bilo i vrijeme koje su ljudi proveli u bračnom odnosu. Danas, zbog napretka medicine, ljudi žive sve duže, a samim time povećava se i vrijeme koje oni provedu u bračnom odnosu. Smatra se kako su pojedinci koji se nalaze u bračnom odnosu ili koji žive zajedno zadovoljniji životom od pojedinaca koji žive sami ili nisu u braku (Brajković, 2010.). Također, postoje različita očekivanja od braka u individualističkim društvima naspram onih u kolektivističkim društvima. Drugim riječima, u individualističkim društvima bračni odnos je pod većim pritiskom jer se od braka očekuje da ispuni velik broj psiholoških potreba pojedinca (Dion i Dion, 1993.). Prema Pernar (2010.) mnogi parovi u starijoj životnoj dobi govore o jakom osjećaju međusobne bliskosti, pri čemu muškarci postaju ovisniji o ženama i traže više obiteljskih druženja, dok žene više teže odnosima izvan užeg obiteljskog kruga.

Bračni život s godinama dobiva sve više na važnosti (Trudel i sur., 2010.). Važan utjecaj na razdoblje starosti ima upravo svjesnost o smrtnosti. Osobe starije životne dobi suočavaju se sa skorijom perspektivom partnerove, ali i vlastite smrti zbog čega mogu imati drugačiji pogled

na vlastiti odnos (Waldinger i sur., 2014.). Kao posljedica toga, jedna od karakterističnih faza u braku osoba starije životne dobi jest upravo prilagodba na udovištvo koja se odvija u tri faze. To su: faza pripreme na smrt, faza žalovanja i faza adaptacije (Pernar, 2010.). Faza pripreme odvija se prije samog gubitka partnera te se ona odnosi na pripremu na mogućnost odlaska partnera.

1.3. Kvaliteta bračnog odnosa osoba starije životne dobi

I dok se čini kako je brak vrlo poželjan odnos, zadovoljstvo u braku nije lako postići (Rosen-Grandon i sur., 2004.). Brak ima zaštitne učinke za emocionalno zdravlje osoba starije životne dobi (Carr i Springer, 2010., prema Carr i sur., 2015.), no navedeni zaštitni učinci uvelike ovise o njihovoj kvaliteti braka. Kvaliteta braka može se definirati na različite načine, no ono što je zajedničko tim definicijama jest da se kvaliteta braka može svrstati u tri skupine: bračna kvaliteta kao zadovoljstvo u braku, kao međusobna prilagodba bračnih partnera i kao partnerova procjena bračne kvalitete (Obradović i Čudina-Obradović, 1998). Isto tako, kvaliteta braka povezana je s dobrobiti osoba starije životne dobi (Carr i sur., 2015.).

1.3.1. Umirovljenje osoba starije životne dobi

Važan čimbenik koji utječe na sâm brak osoba starije životne dobi jest umirovljenje. Umirovljenje označuje veću ili manju promjenu u svakodnevnoj rutini, kao i u odgovornostima u domaćinstvu (Pernar, 2010.). Sve je veći broj osoba koje žive mnogo godina nakon umirovljenja, a među čimbenicima koji doprinose prilagodbi na umirovljenje jest upravo kvaliteta bračnih odnosa (Trudel i sur., 2010.). Umirovljenje može imati negativne, ali i pozitivne učinke na život pojedinca. Neki od pozitivnih učinka su, prema Brajković (2010.), više slobodnog vremena za provođenje kod kuće i druženje s partnerom i obitelji te više slobodnog vremena, dok su neki od negativnih učinka gubitak prihoda, gubitak socijalnih uloga uslijed gubitka radne uloge, gubitak socijalnih kontakata i uloga te gubitak zdravlja. Trudel i sur. (2010.) navode kako umirovljenje predstavlja razdoblje života u kojem bračni život može biti posebno obogaćen, pošto su radne aktivnosti i aktivnosti vezane uz djecu smanjene.

1.3.2. Zdravlje osoba starije životne dobi

Zahvaljujući razvoju medicine i tehnologije omogućeno je da ljudi žive duže i kvalitetnije. Međutim, dulji život i dobro starenje ne ovise samo o napretku medicine, već su povezani s prisutnošću i kvalitetom ljudskih odnosa (Waldinger i sur., 2014.). Značajnu poteškoću u kvaliteti braka osoba starije životne dobi čine problemi mentalnog zdravlja, a ovdje posebno valja istaknuti depresivnost. Osobe starije životne dobi koje pate od simptoma depresije suočavaju se s nižom kvalitetom života i povećanim rizikom od zdravstvenih problema te smrtnosti (Blazer, 2003., prema Marini i sur., 2020.). Važnu ulogu u doživljavanju simptoma depresije ima upravo socijalna podrška, gdje valja istaknuti podršku bračnog druga. Kontrolirajući početne simptome depresije, pokazalo se kako su osobe u trajnom braku značajno manje depresivne od osoba koji su samci ili razvedeni (Kim i McKenry, 2002., prema Marini i sur., 2020.). Također, postoje spolne razlike u zdravstvenom stanju bračnih drugova. Pokazalo se kako muškarci imaju više koristi od braka nego žene, pri čemu su muškarci znatno bolje zdravstvenog stanja od žena (Bernard, 1972., prema Jackson i sur., 2014.). Na zdravstvene probleme osoba starije životne dobi uvelike može utjecati sama kvaliteta bračnih odnosa. Pa tako radeći na prevenciji bračnih problema kod osoba starije životne dobi, može se spriječiti niz fizičkih i psihičkih zdravstvenih poteškoća koje smanjuju kvalitetu života osoba s navedenim problemima (Trudel i sur., 2010.).

1.3.3. Seksualnost osoba starije životne dobi

Još jedna značajna komponenta kvalitete braka osoba starije životne dobi jest seksualnost. Seksualnost osoba treće životne dobi često je izložena predrasudama. Prema Lončar i Lončar (2017.) odgovor na zašto postoje predrasude prema osobama starije životne dobi jest višedimenzionalan te se on temelji na psihosocijalnom kontekstu osoba starije životne dobi, gdje većina društva starije osobe doživljava nemoćnima i nesposobnima.

I dok je kod većine osoba starije životne dobi iskazivanje seksualnosti važna komponenta ličnosti, postoje velike razlike u tome koliko su oni zadovoljni svojim seksualnim životom (Lončar i Lončar, 2017.). Osobe starije životne dobi koje imaju seksualne odnose imaju i korist od izvora zadovoljstva koje im pomaže u očuvanju fizičkog i psihičkog blagostanja i koje neizravno pridonosi smanjenju raznih fizičkih i mentalnih zdravstvenih problema (Trudel i sur., 2010.). Do istih su spoznaja došli i Lončar i Lončar (2017.) koji navode kako su seksualnost i

zdravlje dva iznimno povezana pojma koji utječu jedno na drugo. Također, postoje i drugačiji pogledi na zadovoljstvo brakom kod muškaraca i žena, no jedno im je zajedničko, a to je seksualnost. Prema Bradbury (1995., prema Obradović i Čudina-Obradović, 1998.), sukladno muževljevoj percepciji kvalitete braka najvažnijim se pokazalo pozitivno ponašanje partnera u obliku izraza poštovanja, ljubavi i odsutnosti konflikta te seksualno zadovoljstvo, dok su ostale varijable znatno manje. Žene, s druge strane, kvalitetu braka gledaju kroz pozitivno ponašanje bračnih drugova, pozitivno ponašanje muža te kroz seksualno zadovoljstvo (Bradbury, 1995., prema Obradović i Čudina-Obradović, 1998.).

2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati psihosocijalne odrednice bračnih odnosa među osobama starije životne dobi s ciljem dobivanja dubljeg uvida u njihovo poimanje i iskustva u odnosima bračnih drugova.

Istraživačka pitanja:

1. Kako osobe starije životne dobi definiraju „kvalitetan bračni odnos“ i koje su ključne karakteristike tog odnosa?
2. Kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja?
3. Koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi?

3. Metoda

3.1. Uzorak

U ovom istraživanju ciljna skupina bile su osobe starije životne dobi koje su u trenutku provođenja istraživanja u bračnom odnosu ili su ranije u životu bile u bračnom odnosu. Osobama starije životne dobi smatraju se sve osobe koje su navršile 65 godina. Korištena metoda uzorkovanja bila je neprobabilistička metoda uzorkovanja, točnije metoda namjernog uzorka. Namjerni je uzorak korišten jer, služeći se navedenim uzorkom, sudionici trebaju zadovoljiti određene karakteristike koje ih čine informativnim i pogodnim za istraživanje (Milas, 2005.). Stoga je važan kriterij za sudjelovanje u istraživanju bio bračni odnos, odnosno da su sudionici u trenutku istraživanja ili ranije u životu bili u bračnom odnosu.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 14 sudionika, od kojih je bilo 7 žena i 7 muškaraca. Raspon godina sudionika kretao se od 69 do 86 godina, a prosječna dob sudionika iznosila je 77 godina. Najveći broj osoba (njih 7) završilo je srednju školu, dok je najmanji broj sudionika završilo osnovnu školu (1) te magisterij (1). S obzirom na mjesto iz kojeg dolaze, najveći broj sudionika dolazi iz manjeg grada (njih 7), a najmanje ih dolazi iz većeg grada (1 sudionik).

3.2. Postupak

Istraživanje je provedeno u svrhu izrade diplomskog rada. Kako bi se stekao uvid u kvalitetu braka osoba starije životne dobi, korišten je kvalitativni pristup. Metoda koja se koristila za prikupljanje podataka bila je polustrukturirani intervju. Pitanja koja su se postavljala sudionicima većinom su bila otvorenog tipa. Unaprijed je pripremljen predložak s pitanjima, no kako se radilo o polustrukturiranom intervjuu, tijekom razgovora postavljala su se i neka dodatna pitanja kako bi se bolje razumjelo što su sudionici htjeli reći, a samim time dobio se i bolji uvid u kvalitetu braka osoba starije životne dobi.

Autorica je sama dogovorila i provela intervju s osobama starije životne dobi iz njene okoline, dok je uz pomoć mentorice dogovorila intervju u Domu za starije osobe Centar u Zagrebu. Prije provođenja intervjua u Domu Centar Zagreb najprije je pribavljena suglasnost Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom. U dogovoru sa

socijalnom radnicom zaposlenom u Domu Centar, ona je pronašla sudionike koji odgovaraju ranije navedenim kriterijima te koji su komunikativni i voljni surađivati. Sa sudionicima su dogovoreni termini koji im najviše odgovaraju za provedbu intervjua. Istraživanje je provedeno u razdoblju od 1.6. do 22.6.2024. godine. Intervjui su provedeni „licem o lice“. Intervjui su trajali od 10 do 15 minuta, a provodili su se u prostorima njihovog doma ili, ukoliko je bila riječ o korisnicima doma za starije osobe, u njihovim sobama. Za provođenje intervjua bila su izabrana mjesta u kojima se osobe starije životne dobi osjećaju ugodno jer, prema Milas (2005.), ukoliko je prostorija ugodna, tiha i neometajuća, postiže se opušten i smiren ugođaj koji je važan za obavljanje povjerljivih razgovora.

Sudionici su prije same provedbe intervjua bili upoznati sa ciljem i svrhom istraživanja, etičkim načelima te su dali pristanak za snimanje razgovora. Napomenuto im je kako je njihovo sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i anonimno te da će se dobivene informacije koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada. Također, napomenuto im je da ukoliko u bilo kojem trenutku žele odustati od istraživanja, to i mogu.

3.3.Mjerni instrument

Uputa koja je prije provedbe istraživanja bila postavljena sudionicima je sljedeća:

Poštovani/a,

u svrhu izrade diplomskog rada provodim istraživanje na temu „Psihosocijalne odrednice i iskustvo u odnosima bračnih drugova kod osoba starije životne dobi“ s ciljem dobivanja dubljeg uvida u poimanje i iskustva u odnosima bračnih drugova osoba starijih od 65 godina. Prilikom istraživanja bit će Vam postavljena pitanja o iskustvima u bračnim odnosima te nema točnih i netočnih odgovora. Vaše sudjelovanje u istraživanju je u potpunosti dobrovoljno i anonimno, a dobivene informacije koristit će se isključivo u svrhu izrade diplomskog rada. Ukoliko želite, u bilo kojem trenutku možete odustati od istraživanja. Očekivano trajanje intervjua je od 10 do 15 minuta. Hvala Vam na interesu za sudjelovanje u istraživanju!

Pitanja koja su bila postavljena sudionicima bila su podijeljena u dva dijela. Prvi se dio odnosio na sociodemografska obilježja sudionika, a pitanja su bila sljedeća:

1. Kojeg ste spola?

- Muškog
- Ženskog

2. Koje ste godine rođeni? _____

3. Koja je Vaša postignuta razina obrazovanja?

- Osnovna škola
- Srednja škola
- Viša škola/fakultet
- Magisterij/doktorat

4. Kolika je veličina mjesta iz kojeg dolazite?

- Selo (do 2000 stanovnika)
- Manji grad (do 10 000 stanovnika)
- Srednji grad (do 30 000 stanovnika)
- Veći grad (do 50 000 stanovnika)
- Veliki grad (više od 50 000 stanovnika)

Drugi dio pitanja bio je podijeljen u tri tematska područja koja su se odnosila na istraživačka pitanja čiji prikaz slijedi u nastavku:

1. Kako osobe starije životne dobi definiraju "kvalitetan partnerski odnos" i koje su ključne karakteristike tog odnosa?

1. Kako biste opisali pojam "kvalitetan bračni odnos" ?
2. U čemu biste unaprijedili Vaš bračni odnos?

2. Kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u partnerskim odnosima tijekom starenja?

1. Koja su bila Vaša očekivanja od partnera? Jesu li se ispunila?
2. Možete li opisati način na koji Vam se pojam „kvalitetan bračni odnos promijenio“ tijekom života?
3. Koji su ključni događaji ili životne faze utjecali na Vaše percepcije i očekivanja u bračnom životu?

3. Koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi?

1. Navedite neke dobre i neke loše stvari koje su oblikovale Vaš bračni odnos?
2. Kako ste negovali Vaš bračni odnos?
3. Kakva je Vaša bračna komunikacija?

4. Koji su bili najvažniji izazovi u održavanju braka?

3.4. Obrada podataka

Podaci prikupljeni ovim istraživanjem obrađivali su se pomoću tematske analize. Tematska analiza jest metoda koja se koristi za sustavno identificiranje, organiziranje i pružanje uvida u teme u skupu podataka (Braun i Clarke, 2012.). Pomoću navedene metode omogućuje se uočavanje onoga što je zajedničko o nekoj temi. Sama provedba intervjua bila je snimljena diktafonom na mobilnom uređaju autorice istraživanja te su, kao prvi korak, intervjui bili transkribirani. Zatim je, prema Braun i Clarke (2012.), provedena tematska analiza u šest koraka, gdje se prvi korak odnosi na upoznavanje s podacima, što znači da se sadržaj analizirao više puta te su se vodile bilješke sadržaja relevantnog za istraživačka pitanja. Druga se faza odnosi na stvaranje početnih kodova. Kodovi su sastavni dijelovi analize te se oni identificiraju i daju važnost podacima koji su potencijalno relevantni za istraživačka pitanja (Braun i Clarke, 2012.). Kao sljedeći korak traže se teme, odnosno pregledavaju se kodovi koji se zatim svrstavaju u zajedničku temu. Četvrta faza odnosi se na pregled potencijalnih tema, gdje se one uspoređuju sa sadržajem kako bi se povećala pouzdanost zaključka (Braun i Clarke, 2012.). U petom se koraku teme definiraju i imenuju, dok se šesti korak odnosi na izvješćivanje o rezultatima. Sve kategorije i teme potkrijepljene su odgovarajućim izjavama sudionika. Također, prilikom obrade podataka vodilo se računa o etičkim načelima, stoga su izjavama sudionika dodijeljene oznake kako bi im se osigurala anonimnost i zaštita identiteta.

4. Rezultati

U prikazu rezultata predstavljena su tri tematska područja, s obzirom na tri istraživačka pitanja koja se odnose na to kako osobe starije životne dobi definiraju "kvalitetan bračni odnos" i koje su ključne karakteristike tog odnosa, kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja te koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi. Za svako istraživačko pitanje istaknuti su specifični kodovi s pripadajućim kategorijama, dok su kategorije razvrstane u njima pripadajuće teme.

4.1. Kako osobe starije životne dobi definiraju "kvalitetan bračni odnos" i ključne karakteristike tog odnosa

U prvom istraživačkom pitanju kodovi su podijeljeni u 9 kategorija. Pisanjem transkripata i analizom sadržaja uočeno je kako je navedene kategorije moguće svrstati u različite teme, stoga su one podijeljene u četiri teme. Temi **Ključne komponente bliskih odnosa** pridodane su kategorije *Predanost partneru*, *Emocionalna povezanost* i *Fleksibilnost u odnosu*. Temi **Zajedničko stvaranje** pridodane su kategorije *Roditeljstvo*, *Aktivan društveni život* i *Zajedništvo*, dok je temi **Materijalna sigurnost** pridodana kategorija *Financije*. Posljednjoj temi **Komunikacija i rješavanje sukoba** pridodane su kategorije *Otvorena komunikacija* i *Upravljanje sukobima*.

Tablica 4.1.: Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Kako osobe starije životne dobi definiraju "kvalitetan bračni odnos" i koje su ključne karakteristike tog odnosa?*

KODOVI	KATEGORIJE	TEME
<ul style="list-style-type: none"> • Povjerenje • Predanost • Odgovornost 	Predanost partneru	Ključne komponente bliskih odnosa
<ul style="list-style-type: none"> • Ljubav • Poštovanje 	Emocionalna povezanost	
<ul style="list-style-type: none"> • Međusobno razumijevanje • Tolerancija 	Fleksibilnost u odnosu	
<ul style="list-style-type: none"> • Odgoj djece • Odgovornost prema djeci 	Roditeljstvo	Zajedničko stvaranje
<ul style="list-style-type: none"> • Druženje s prijateljima 	Aktivan društveni život	
<ul style="list-style-type: none"> • Zajednički ciljevi 	Zajedništvo	

<ul style="list-style-type: none"> • Financijska sigurnost 	Financije	Materijalna sigurnost
<ul style="list-style-type: none"> • Dobra komunikacija • Prihvatanje tuđeg mišljenja 	Otvorena komunikacija	Komunikacija i rješavanje sukoba
<ul style="list-style-type: none"> • Razgovor problemu • Kompromis • Osobna kontrola 	Upravljanje sukobima	

Osobe starije životne dobi definiraju „kvalitetan bračni odnos“ ključnim karakteristikama tog odnosa. Tako se prva tema odnosi na ključne komponente bliskih odnosa kojoj je pridodana kategorija **Predanost partneru**, a u kojoj osobe starije životne dobi kao bitne karakteristike predanosti partneru ističu povjerenje i predanost: „Kvalitetan bračni odnos po meni je predanost i povjerenje partnera, (...)“ (S01), „Kao najvažnije među partnerima je povjerenje.“ (S04). Važan dio predanosti partneru jest upravo i odgovornost prema njemu: „Odgovornost jedno prema drugom (...)“ (S13), „(...) preuzimaju određenu odgovornost da žive zajedno (...)“ (S08). Kao iduću ključnu komponentu bliskih odnosa ističu **emocionalnu povezanost** bračnih drugova koja se očituje u ljubavi i poštovanju između partnera: „Dobar bračni odnos čini obostrana ljubav, poštovanje,(...)“ (S01); „Prvo ljubav, poštovanje,(...)“ (S13); „Pa poštovanje i ljubav, prvo!“ (S14). Osobe starije životne dobi kao bitan aspekt **fleksibilnosti u odnosu** navode međusobno razumijevanje partnera: „Obostrano razumijevanje.“ (S03); „A kvalitetan odnos u prvom redu je razumijevanje muža i žene.“ (S07); „Pa u prvom redu mora biti razumijevanje među partnerima, to je osnovno za uspješan brak.“ (S11). Također, navode kako mora postojati i tolerancija među partnerima: „Tak da osnovna je tolerancija (...)“ (S11); „Tolerancija (...)“ (S05); „(...) nekakva tolerancija mora biti.“ (S13).

Sljedeća tema odnosi se na zajedničko stvaranje koju osobe starije životne dobi ostvaruju u roditeljstvu, aktivnom društvenom životu i zajedništvu. Kod **roditeljstva** ističu odgoj djece: „Kad dođu djeca, onda, međutim, učiš svoju djecu, prenosiš ono sve što je najbolje (...)“ (S02); „Roditelji usmjeravaju svoju djecu (...)“ (S02); „I ona je radila, moja predraga supruga, radila

je po kući, odgajala djecu.“ (S09). Osobe starije životne dobi kao bitan dio roditeljstva ističu i odgovornost prema djeci: „Odgovornost jedno prema drugom, i prema starijima, i prema prijateljima, i prema djeci, prema svima.“ (S13). Nadalje, bitnim za **aktivni društveni život** navode druženje s prijateljima: „Bitno je i što više druženja s prijateljima, s ljudima s kojima radite i onda uključujete i ženu u taj aktivan život.“ (S07). Kako bi nastalo **zajedništvo** u bračnom odnosu, bitno je imati neke zajedničke ciljeve: „Kvaliteta je za mene to zajedništvo, neki cilj zajedništva,(...) Dok su nekakvog istog mišljenja, istog cilja.“ (S12).

Bitna komponenta kvalitetnog bračnog odnosa jest i materijalna sigurnost. Materijalna se sigurnost ostvaruje u **financijama**, odnosno u financijskoj sigurnosti osoba starije životne dobi: „Mora biti prisutna nekakva financijska sigurnost zbog koje najčešće dolazi do nekih sukoba, jer nažalost sve se vrti oko novca.“ (S4).

Kao posljednju i bitnu stavku kvalitetnog bračnog odnosa, osobe starije životne dobi navode komunikaciju i rješavanje sukoba. **Otvorena komunikacija** ostvaruje se kroz dobru komunikaciju među partnerima: „Kvalitetan bračni odnos je dobra međusobna komunikacija oba partnera. (...) Dobra komunikacija između partnera koja mora biti jasna i otvorena“ (S01). Također, otvorena komunikacija ostvaruje se i prihvaćanjem tuđeg mišljenja: „Dobar bračni odnos čini obostrana ljubav, poštovanje i prihvaćanje međusobnog mišljenja,(...)“ (S01). Kada dođe do svađa u odnosu, bitno je **upravljanje sukobima**. Kako bi se što bolje upravljalo sukobima, osobe starije životne dobi bitnim navode razgovor o problemu: „Bilo je i jako teških situacija, ali mislim, ono, zajednički smo to rješavali.“ (S07). Također, važnim za uspješno rješavanje sukoba jest postizanje kompromisa u odnosu: „Mora bit kompromisa.“ (S09); „Ne može sve biti samo na jednu stranu ili na drugu, mora biti kompromisa.“ (S08). Nadalje, tijekom sukoba bitnim navode osobnu kontrolu: „Dok je druga strana ljuta da je živčana, i onda staneš (...)“ (S05); „Moje mišljenje često je dosta prešutjeti jer u svom braku ne vidim da mogu to drugačije postići (...)“ (S12).

4.2. Kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja?

Kako bi se bolje razumjelo kako osobe starije životne dobi mijenjaju percepciju i očekivanja u partnerskim odnosima tijekom starenja, bilo je potrebno ispitati **očekivanja** od partnera **u ranim fazama braka**, a zatim **očekivanja u kasnijim fazama braka**.

Tablica 4.2.: Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja?*

KODOVI	KATEGORIJE	TEME
• Nema očekivanja	Nisu postojala očekivanja	Očekivanja u ranim fazama braka
• Međusobna ljubav • Poštovanje • Razumijevanje	Postojanje očekivanja	
• Očekivanja su ostala ista	Nepromijenjena očekivanja	Očekivanja u kasnijim fazama braka
• Očekivanja su se mijenjala nabolje	Promijenjena očekivanja	

Što se tiče očekivanja u ranim fazama braka, dok su kod nekih postojala očekivanja, kod nekih ih nije bilo. Osobe koje su ušle u bračni odnos **bez postojanja očekivanja** kao razlog što nisu imali očekivanja navode: „*Ne, to je išlo postepeno sve.*“ (S03); „*Nisam imala nikakva prevelika očekivanja zbog toga jer je sve to nekako teklo normalnim tokom.*“ (S04); „*Očekivanja su bila nikakva.*“ (S09); „*(...) i, iskreno rečeno, nisam imala neka posebna očekivanja.*“ (S11); „*U mladosti o tome nismo razmišljali.*“ (S06). S druge strane, osobe koje su u bračni odnos ušle s **postojanjem očekivanja**, ta su se očekivanja odnosila na međusobnu ljubav: „*Ljubav (...)*“ (S14); „*Moja očekivanja od partnera bila su međusobna ljubav, (...)*“ (S01). Također, bračni drugovi očekivali su i poštovanje: „*(...) i poštovanje.*“ (S14); „*...međusobno poštovanje*“ (S01); „*Poštovanje znaš, da se poštuje, ...*“ (S05) te razumijevanje: „*(...) razumijevanje, (...)*“

(S01); „Pa da, očekivanja tog razumijevanja,(...) Normalno da se razumijemo, da ne dolazi do sukoba.“ (S12).

Očekivanja u kasnijim fazama braka kod nekih su se bračnih drugova promijenila, dok su kod nekih ostala **nepromijenjena**. Neke osobe starije životne dobi navode kako su im očekivanja ostala ista, a to potkrepljuju sljedećim izjavama: „Ništa, mi ko' da smo se jučer oženili“ (S02); „Pa mislim da je moj pojam „kvalitetan bračni odnos“ nešto što se nije promijenilo, jer osnovni cilj mog braka je ostao punih 60 godina.“ (S01); „Ja ne bih ništa mijenjao.“ (S07). Nadalje, kod nekih su se osoba **očekivanja promijenila**, odnosno očekivanja su se promijenila nabolje: „Mijenjao se kako su godine odmicale nabolje, ne na lošije zbog toga jer smo postajali stariji i zreliji (...)“ (S04); „Ništa se nije promijenilo, sve što se promijenilo, promijenilo se u boljem smislu.“ (S02); „Pa promijenio se nabolje jer smo ono najgore prošli.“ (S13); „Ja velim da je bolji u tome što se bolje poznajemo. Bolji je u tome što više znamo praštati.“ (S06); „Pa da, dosta. Pa u cilju dok si mlađi, možda su postojale i veće te neke teškoće, stvaranje i to, ali ja imam osjećaj da sam preko toga lakše prolazila, lakše sam podnosila.“ (S12).

4.3. Koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi?

U nastavku je prikazana tablica koja odgovara na treće istraživačko pitanje, odnosno govori o čimbenicima koji pridonose dugotrajnosti bračnih odnosa osoba starije životne dobi. Kodovi dobiveni iz provedenih intervju podijeljeni su u 9 kategorija, dok su kategorije raspoređene u 5 tema. Temi **Emocionalna bliskost** dodijeljene su kategorije *Ljubav* i *Povjerenje*. Kategorija *Fleksibilnost u odnosu* pripada temi **Slaganje partnera**. Za temu **Komunikacija i upravljanje sukobima** osobe starije životne dobi važnim navode *Dobre komunikacijske vještine* i *Rješavanje sukoba*, dok se tema **Zajedničko stvaranje** odnosi na *Stvaranje obitelji* i *Materijalnu sigurnost*. Posljednjoj temi **Kvalitetno zajedničko provođenje vremena** pridodane su kategorije *Zajednički rituali* i *Aktivan društveni život*.

Tablica 4.3.: Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi?*

KODOVI	KATEGORIJE	TEME
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje ljubavi 	Ljubav	Emocionalna bliskost
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje povjerenja 	Povjerenje	
<ul style="list-style-type: none"> • Tolerancija • Razumijevanje • Kompromis 	Fleksibilnost u odnosu	Slaganje partnera
<ul style="list-style-type: none"> • Dobra komunikacija 	Dobre komunikacijske vještine	Komunikacija i upravljanje sukobima
<ul style="list-style-type: none"> • Pričanje o problemu • Rješavanje problema 	Rješavanje sukoba	
<ul style="list-style-type: none"> • Rođenje djece • Odgoj djece 	Stvaranje obitelji	Zajedničko stvaranje
<ul style="list-style-type: none"> • Stambeno pitanje • Financije 	Materijalna sigurnost	
<ul style="list-style-type: none"> • Odlazak u šetnju i planinarenje • Odlazak na putovanja • Večernji razgovori • Pijenje kave u krevetu 	Zajednički rituali	Kvalitetno zajedničko provođenje vremena
<ul style="list-style-type: none"> • Druženje s prijateljima 	Aktivan društveni život	

Kao važan čimbenik dugotrajnosti braka osobe starije životne dobi navode emocionalnu bliskost koja se iskazuje ljubavlju, tj. postojanjem **ljubavi**: „*Opet kažem, mora se voljeti čovjeka.*“ (S04); „*Ovako, uzajamnom ljubavi. Mi smo se voljeli zaista.*“ (S08) Emocionalna

bliskost iskazuje se i **povjerenjem**, odnosno postojanjem povjerenja: „*Ja vjerujem da on ima puno povjerenja u mene kad donosim odluke i onda on mene podržava u tome.*“ (S05); „*Imat pratioca, osobu na koju se možeš osloniti.*“ (S05); „*(...) imaš onog na kojeg se osloniš i koji će ti pomoći, a to ti je bračni drug.*“ (S06).

Dugotrajnosti bračnog odnosa pridonosi i slaganje partnera koje je moguće ukoliko partneri iskazuju **fleksibilnost u odnosu**. Osobe starije životne dobi navode kako se fleksibilnost u odnosu postiže iskazivanjem tolerancije prema partneru: „*Drugo, mora se imati razumijevanja i razumjeti njegove neke potrebe, narav koja je ponekad bila „kratkog fitilja“ za neke stvari i tu je samo onda trebala tolerancija i to razumjeti; i to je prošlo i opet je sve bilo u najboljem redu.*“ (S04). Također, kao što je u ranijem primjeru navedeno, za fleksibilnost u odnosu bitno je pokazati razumijevanje prema bračnom drugu: „*Odnos smo njegovali razumijevanjem.*“ (S03); „*(...) da nema razumijevanja, ne bi to tako dugo trajalo. Ipak smo mi u braku, evo sad će biti 58 godina.*“ (S03). Osobe starije životne dobi kao bitnu stavku fleksibilnosti u odnosima navode i kompromis: „*(...) kompromis. Između nje i mene, nećete vjerovat', ali zaista nismo nikada došli u situaciju da jedno drugom nameće ovo ili ono.*“ (S08); „*Kompromis je jedino rješenje, nema drugog.*“ (S11); „*Dužo moja, 50% ja moram biti dobra, i prihvatiti, i komunicirati, a 50% mora i on.*“ (S13).

Dugotrajnosti odnosa uvelike pomažu komunikacija i upravljanje sukobima. Upravo zato osobe starije životne dobi navode kako je za dobru komunikaciju potrebno imati **dobre komunikacijske vještine**: „*Sporazumijevanje u braku, samo sporazumijevanje.*“ (S02); „*Sve s dobrom komunikacijom.*“ (S05); „*I u toj komunikaciji se mnoge stvari potvrde ili se demantiraju, ali komunikacija mora biti.*“ (S06). Kada dođe do sukoba, bitno je kako se oni rješavaju pa tako do uspješnog **rješavanja sukoba** dolazi pričanjem o problemu: „*Pričali smo o problemima, to je isto jedno od ključnih stvari za dobar brak - razgovor.*“ (S05); „*Jako puno smo razgovarali o problemima, jasno.*“ (S07); „*Kad je došlo do problema, pričali smo o tome, jesmo. O svemu smo pričali, možda ne baš isti tren jer ono da ne plane.*“ (S13). Također, sukobi se rješavaju i suočavanjem s problemima koji su ih uzrokovali: „*Ne bacati pod tepih, nego pokušati riješiti.*“ (S05); „*Naime, nije samo ono bila puki slušatelj, o itekako je ona odgovarala, imala svoje mišljenje, svoj stav, i to kad ti kaže netko kompromis, to znači da ima svoj stav. Da čujemo, da se dogovorimo i to.*“ (S08); „*Problemi se odmah rješavaju. Da li malo glasnije ili*

malo tiše, ali trebaju se riješiti.“ (S10); *„Kasnije, kad je došlo do problema, nismo odmah rješavali, nego sutra ujutro uz kavu.*“ (S13).

Za održavanje braka bitno je i ono što su bračni drugovi tijekom godina zajedno stvorili. Tako osobe starije životne dobi navode kako su im kod zajedničkog stvaranja vrlo bitne odrednice stvaranje obitelji i materijalna sigurnost. Prema osobama starije dobi **stvaranje obitelji** se najprije događa rađanjem djece: *„(...) osnovali obitelj koja broji danas dva sina, četvero unučadi i prauku.*“ (S01); *„Najbolje su stvari djeca. Kad smo dobili djecu, to je bilo ono, ne znam što da vam kažem.*“ (S09); *„Ma to su najljepši trenuci našega života, kad su nam se rodila djeca.*“ (S09), a zatim i sâmim odgojem djece: *„Odgojili smo djecu da im budemo dobar uzor.*“ (S01); *„(...) danas smo ponosni na to što smo uspjeli djecu podići, (...)*“ (S06). Kada je riječ o **materijalnoj sigurnosti** koju su bračni drugovi stekli tijekom godina braka, važnim navode osiguravanje stambenog pitanja: *„Onda, drugo, već vrlo vrlo mladi smo imali svoj stan.*“ (S09); *„I stekli smo puno toga. (...) prva je borba bila ta kuća (...)*“ (S14). Nadalje, važnim navode i financije: *„(...) materijalno smo se osigurali za dostojan život u starosti, (...)*“ (S01).

Kako bi bračni odnos bio što više zadovoljavajući, a samim time i dugotrajan, važno je kvalitetno zajedničko provođenje vremena. Ovdje valja istaknuti zajedničke rituale bračnih drugova, kao što su npr. odlazak u šetnju i planinarenje: *„(...) znali smo planinariti.*“ (S04); *„Evo, šetali smo, (...)*“ (S05) ili pak zajednički odlazak na putovanja: *„Išli smo, pogotovo kad smo bili mlađi i zdraviji, išli smo svake godine na more. Pa smo znali otići u toplice.*“ (S04); *„Pogotovo kad su djeca bila manja, onda smo više išli s njima na more.*“ (S10); *„Voljeli smo puno putovati...“* (S03). Još neki zajednički rituali koje osobe starije životne dobi navode su večernji razgovori: *„(...) i do kraja života mi smo satima i satima znali sjediti navečer i razgovarati.*“ (S04) te ispijanje kave u krevetu: *„Imali smo mi tih svojih rituala, od jutarnjih kavica u krevetu, godinama, 50 godina pijemo jutarnju kavu u krevetu, to je naš ritual.*“ (S05). Također, za kvalitetno provođenje zajedničkog vremena bitan je aktivan društveni život koji se ostvaruje druženjem s prijateljima: *„Voljeli smo otići s prijateljima na druženje. Imali smo u ulici puno ljudi s kojima smo se družili, sa susjedima smo se družili, (...)*“ (S04); *„Imali smo određeni krug ljudi u društvu s kojima smo se družili, odlazili zajedno za Novu godinu i te blagdane.*“ (S11).

5. Rasprava

U ovome dijelu rada dat će se osvrt na rezultate dobivene provedenim istraživanjem te njihovo povezivanje s postojećim činjenicama i saznanjima. Na prvo istraživačko pitanje koje glasi *Kako osobe starije životne dobi definiraju "kvalitetan bračni odnos" i ključne karakteristike tog odnosa?*, osobe starije životne dobi navode kako su za kvalitetan bračni odnos važni predanost partneru, emocionalna povezanost i fleksibilnost u odnosu, zatim zajedništvo, roditeljstvo i zajedničko provođenje vremena, materijalna sigurnost te otvorena komunikacija i upravljanje sukobima. Ukoliko osobe percipiraju neku vezu potencijalno dugoročnom, njihova predanost partneru raste (Sternberg, 1986.). Do sličnih su rezultata došli i Lauer i sur. (1990.) koji su u svom istraživanju proučavali karakteristike parova koji su u braku više od 45 godina. Oni navode da su predanost osobi i braku jedna od najvažnijih komponenti zadovoljstva bračnim odnosom. Emocionalna povezanost se prema osobama starije životne dobi ostvaruje u ljubavi i poštovanjem prema partneru. U istraživanju procesa razvoja odnosa u brakovima koji potiču osobni rast i rast odnosa, Hurst (2005.) kao samo neke od odrednica razvoja osnažujućih veza navodi emocionalno povezivanje i ljubav s poštovanjem. Što partneri osjećaju veću ljubav i poštovanje, povećava im se povjerenje i sigurnost koju osjećaju u odnosu (Hurst, 2005.). Važnim se pokazala i fleksibilnost u odnosu, a istraživanje prema Craddock (1991.) pokazalo je kako bračni drugovi koji su fleksibilniji i prilagodljiviji iskazuju veće zadovoljstvo u braku od osoba koje nisu iskazivale fleksibilnost u odnosu. Neizbježnim za kvalitetan bračni odnos osobe starije životne dobi ističu zajedničko stvaranje, a navedeni motiv ostvaruju u zajedništvu, roditeljstvu i zajedničkom aktivnom društvenom životu. Roditeljstvo se odnosi na odlučivanje za djecu, preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge i redefiniranje vlastitih ciljeva i vrijednosti zbog emocionalnog i materijalnog ulaganja napora, a radi nagrade u obliku emocionalne povezanosti i doživljaja djetetovog uspjeha i razvoja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006., prema Rabađija, 2016.). Prema Waite (1995.) brak podrazumijeva dijeljenje ekonomskih i društvenih resursa. Prema osobama starije životne dobi bitno je zajedništvo i aktivan društveni život. Brak povezuje ljude s drugim pojedincima te s drugim društvenim skupinama i institucijama koje su i same izvor dobrobiti za pojedinca (Stolzenberg i sur., 1995., prema Waite, 1995.). Nadalje, financije, odnosno financijska sigurnost pokazala se važnim za održavanje kvalitetnog bračnog odnosa osoba starije životne dobi. Prema Waite (1995.) osobe u braku zarađuju više nego što bi iste osobe zarađivale da su samci, a razlog tomu je što svaki supružnik može razviti neke vještine jer može računati na drugoga da preuzme neke odgovornosti vezane uz kućanstvo. Također, oni dijele troškove svakodnevnog života. Svi

sudionici u istraživanju, bez iznimke, kao važnu komponentu kvalitetnog bračnog odnosa navode komunikaciju i rješavanje sukoba. Vještine bračne komunikacije su u pozitivnoj korelaciji sa zadovoljstvom u braku te se smatra kako je komunikacija od velike važnosti za sretno vjenčane partnere (Nyarks i Hope, 2022.). Komunikacijom se može bolje razumjeti partnera i njegove potrebe. Isto tako, kada dođe do sukoba, rješenje je moguće postići komuniciranjem. Stoga, kada parovi komuniciraju, mogu riješiti razlike i sukobe na koje su naišli (Hurst, 2005.).

U pregledu drugog istraživačkog pitanja koje glasi *Kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja?*, osobe starije životne dobi navode kako u ranijim fazama braka kod nekih osoba nisu postojala očekivanja, dok su kod drugih postojala očekivanja razumijevanja, međusobne ljubavi i poštovanja partnera. Prema Coontz (2005., prema Neff i Morgan, 2014.) danas se od braka očekuje da bude izvor osobnog i emocionalnog ispunjenja. U početku odnosi započinju kao strastveni oblik ljubavi ispunjen uzbuđenjem i snažnom privlačnošću, dok kasnije taj odnos prerasta u prijateljsku vrstu ljubavi jer partneri dijele sve više zajedničkih iskustava (Shmidt i Huber, 2019.). Osobe starije životne dobi navode kako se u kasnijim fazama braka kod nekih bračnih drugova očekivanja nisu promijenila, dok su se kod drugih promijenila nabolje. Kako se odnosi mijenjaju tijekom vremena, moguće je naslutiti određene promijene u njima (Jap i Anderson, 2007, prema Schmid i Huber, 2019.). Tako se očekivanja od bračnog druga u kasnijim fazama braka mijenjaju na način da na njih uvelike utječu dosadašnja iskustva i prakse u braku. O tome govore i Rosen-Grandon i sur. (2004.) koji navode kako se putevi bračnih drugova s vremenom mijenjaju, a to pokazuju na primjeru odanosti i zajedničkih vrijednosti gdje je na lojalne odnose posebno utjecala razina konsenzusa u braku, dok je na odnose u kojima su bračni drugovi održavali zajedničke vrijednosti posebno utjecala tradicionalnost rodnih uloga.

Na treće istraživačko pitanje *Koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi?* dobiven je odgovor kako su za dugoročnost odnosa bitni emocionalna bliskost i slaganje partnera, komunikacija i upravljanje sukobima, zajedničko stvaranje bračnih drugova te kvalitetno zajedničko provođenje vremena. Emocionalna bliskost partnera, prema Hurst (2005.), nastaje kada supružnici bolje upoznaju svog partnera jer tada steknu povjerenje jedan u drugoga, i to stvara temeljnu vezu za ljubav i poštovanje u odnosu.

Što se tiče fleksibilnosti u odnosu, osobe starije životne dobi navode kako se ona iskazuje tolerancijom, razumijevanjem i kompromisom u odnosu. Bračni drugovi koji iskazuju fleksibilnost u odnosu dopuštaju promjenu i rast unutar i izvan odnosa (Craddock, 1991.). Također, Lauer i sur. (1990.) navode kako je kompromis važan za uspješan brak. Dugoročan bračni odnos moguće je osigurati i dobrom komunikacijom te upravljanjem sukobima. Komunikacija je temeljna interakcija u vezama i brakovima, ona dovodi do boljeg razumijevanja i povećava intimnost među bračnim drugovima (Nyarks i Hope, 2022.). Također, važno je na koji način pojedinci komuniciraju. Prema Hrust (2005.) parovi moraju riješiti neke razlike u svojim stilovima komuniciranja kako bi riješili sukobe. Osobe starije životne dobi navode kako je na sukobima moguće poraditi pričanjem i rješavanjem problema. Za dugoročnost braka važno je zajedničko stvaranje koje se ostvaruje stvaranjem obitelji i materijalnom sigurnošću. Kod obiteljskog stvaranja osobe starije životne dobi najvažnijim ističu rođenje i odgoj djece. Do istih su spoznaja došli i Larson i Holman (1994., prema Rosen-Grandon i sur., 2004.) prema kojima je brak opisan kao temeljni i najvažniji odnos jer pruža primarnu strukturu za uspostavljanje obiteljskog odnosa i odgoj sljedeće generacije. S druge strane, kod materijalne sigurnosti osobe starije životne dobi ističu važnost rješavanja stambenog pitanja i financija. Do materijalne sigurnosti dolazi uslijed želje za zbrinjavanjem bračnog druga i ostavljanjem ostavštine djeci, zbog čega zahtjevi i očekivanja bračnog života potiču partnere da kupe kuću te štede za obrazovanje djece i nabavljanje druge potrebne imovine (Rindfuss i Vanden Heuvel, 1990., prema Waite, 1995.). Za održivost braka važno je i kvalitetno zajedničko provođenje vremena. Do istih su odgovora došli Neff i Morgan (2014.) koji navode da je za postizanje ravnoteže između zahtjeva i resursa uložениh u brak vrlo bitno kvalitetno zajedničko provođenje slobodnog vremena. U ovom istraživanju rezultati ukazuju na to da je kvalitetno zajedničko provođenje vremena moguće ostvariti kroz zajedničke rituale bračnih drugova te kroz aktivan društveni život.

5.1. Praktične implikacije

Ovim je istraživanjem dobiven dublji uvid u poimanje i iskustva u odnosima bračnih drugova osoba starije životne dobi. Navedene spoznaje mogu biti od velike važnosti jer razumijevanje navedene teme može imati značajan utjecaj na praksu socijalnog rada. Kvaliteta braka sve je lošija, a u prilog tomu govore podaci Državnog zavoda za statistiku (2023), gdje je prema podacima iz Popisa stanovništva 2021. godine udio razvedenih osoba veći u odnosu na udjele

prethodnih godina. Navedeni trend razvoda braka u porastu je i kod muškaraca i kod žena, dok je kod žena nešto viši (Državni zavod za statistiku, 2023). Upravo zato bi dobivene spoznaje u ovom području mogle biti od značaja, ne samo za bračne drugove, već i za stručnjake koji rade na podršci i unapređenju bračnih odnosa. S obzirom na dugogodišnje bračno, ali i životno iskustvo osoba starije životne dobi, valja uzeti u obzir čimbenike koje one smatraju važnim za kvalitetan bračni odnos i održavanje postojećeg bračnog odnosa, kao i promjene kojima starenje utječe na samu percepciju braka. Navedeno može poslužiti kao smjernica za razvoj intervencija i programa bračne podrške koji su se, s obzirom na ranije navedene podatke o sve većoj stopi razvoda braka, pokazali prijeko potrebnima. Također, rezultati prvog istraživačkog pitanja, a koji se odnose na kvalitetu braka i čimbenike koji doprinose istome, mogu poslužiti mlađim bračnim parovima kao polazište na čemu treba poraditi za dobar bračni odnos. Nadalje, osobe starije životne dobi su u starosti često izložene socijalnoj izolaciji, zbog čega bi se radom na određenim čimbenicima za kvalitetan bračni odnos pomoglo bračnim drugovima da se uključe u određene društvene aktivnosti, što bi rezultiralo njihovom boljom socijalnom uključenosti. I posljednje, dublje razumijevanje ove teme može potaknuti i neka daljnja istraživanja, a posebno bi bilo dobro obratiti pažnju na spolne razlike u poimanju i iskustvima bračnih drugova osoba starije životne dobi. Identificiranjem spolnih razlika u području kvalitete braka može se pružiti uvid u to kako muškarci i žene različito doživljavaju navedeni fenomen. Prema Jackson i sur. (2014.) vjerojatnije je da će žene na bračnoj terapiji biti manje zadovoljne svojim bračnim odnosom nego njihovi muževi. Te spoznaje također mogu biti od značaja stručnjacima jer pomoću njih oni mogu svoje pristupe i preventivne programe prilagoditi parovima na način da se oslanjanju na specifične aspekte koji su važni za žene i muškarce.

5.2. Ograničenja istraživanja

U istraživanju je korištena neprobabilistička metoda uzorkovanja, odnosno korišten je namjerni uzorak zbog čega su neki od sudionika ušli u uzorak prema kriteriju dostupnosti istraživaču. Rezultate istraživanja, stoga, nije moguće generalizirati na cijelu populaciju. Isto tako, zbog ranijeg poznavanja istraživača, ali i korištene metode polustrukturiranog intervjua „licem o lice“, postoji mogućnost da sudionici nisu bili u potpunosti iskreni ili su bili skloni društveno poželjnim odgovorima. Između ostaloga, postoji mogućnost idealizacije partnera, što također može utjecati na istinitost odgovora. Nadalje, još jedno ograničenje ovog istraživanja jest trajanje provedbe istraživanja. Naime, bilo je potrebno puno vremena za pripremu i dogovor sa

svakim sudionikom, a posebno puno vremena za provedbu istraživanja jer sudionici žive u različitim selima i gradovima pa je bilo potrebno putovati od mjesta do mjesta. Što se tiče dogovora u Domu Centar Zagreb, bilo je potrebno uskladiti obaveze socijalne radnice s korisnicima Doma. Zatim, iako su sudionici prije samog istraživanja bili upoznati sa svrhom, ciljem i načinom provedbe istraživanja, s naglaskom na to da nema točnih ili netočnih odgovora, već da je isključivo bitno njihovo mišljenje, velik broj osoba ili nije želio pristati na istraživanje ili je prije same provedbe odustao zbog straha od davanja krivog odgovora. Nadalje, kako se u istraživanju radi o populaciji osoba starije životne dobi, neka pitanja istima nisu bila razumljiva, zbog čega su se pitanja naknadno prilagođavala kako bi bila što jasnija. Na pitanje „Koji su ključni događaji ili životne faze utjecali na Vaše percepcije i očekivanja u bračnom životu?“, sudionici su često tražili pojašnjenje značenja, zbog čega su im se davali primjeri odgovora koji su ujedno mogli biti sugestivni i navesti sudionike da daju slične odgovore.

6. Zaključak

Sve dužim životnim vijekom čovjeka produljuje se i njihovo vrijeme provedeno u braku. Danas je vrlo malo istraživanja koja kod nas govore o poimanju i iskustvu bračnih odnosa osoba starije životne dobi. Stoga su se ovim istraživanjem željele ispitati psihosocijalne odrednice među bračnim drugovima osoba starije životne dobi s ciljem dobivanja dubljeg uvida u njihovo poimanje i iskustva u odnosima bračnih drugova. U pogledu odgovora na prvo istraživačko pitanje, osobe starije životne dobi definiraju kvalitetan bračni odnos kroz ključne karakteristike tog odnosa, a to su ključne komponente bračnog odnosa, kao što su predanost i emocionalna povezanost s partnerom te fleksibilnost u odnosu. Nadalje, bitnim smatraju zajedničko stvaranje koje se odnosi na roditeljstvo, aktivan društveni život i zajedništvo bračnih drugova. Također, za kvalitetan bračni odnos bitnim navode materijalnu sigurnost te komunikaciju i rješavanje sukoba. Kada je riječ o načinu mijenjanja percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja, osobe starije životne dobi navode kako u početku braka kod nekih nisu postojala očekivanja, dok su kod drugih postojala očekivanja ljubavi, međusobnog poštovanja i razumijevanja partnera. U kasnijim fazama braka, kod nekih se očekivanja nisu mijenjala, dok su se kod drugih mijenjala nabolje. I posljednje, u pogledu čimbenika koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne, one važnim navode emocionalnu bliskost, slaganje partnera te komunikaciju i upravljanje sukobima. Također, vrlo bitnim se pokazalo i zajedničko stvaranje koje se prvenstveno odnosi na stvaranje obitelji i materijalne

sigurnosti te kvalitetno zajedničko provođenje vremena koje osobe starije životne dobi provode kroz zajedničke rituale i aktivan društveni život. Navedene spoznaje mogu biti od velike važnosti za praksu socijalnog rada u pogledu intervencija u bračnom životu osoba starije životne dobi s ciljem poboljšanja istog kako bi se utjecalo na njihovo zadovoljstvo životom.

Popis tablica

1. *Tablica 4.1.* Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Kako osobe starije životne dobi definiraju "kvalitetan bračni odnos" i koje su ključne karakteristike tog odnosa?*
2. *Tablica 4.2.* Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja?*
3. *Tablica 4.3.* Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi?*

Literatura

1. Blažeka Kokorić, S., i Gabrić, M., (2009). Razlike u ljubavnim vezama studenata sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti. *Ljetopis socijalnog rada*, 16(3), 551.-557.
2. Brajković, L. (2010). *Pokazatelji zadovoljstva životom u trećoj životnoj dobi*. Doktorska disertacija. Zagreb: Medicinski fakultet.
3. Braun, V. i Clarke, V. (2012). Thematic Analysis. U: Cooper, H., Camic, P. M., Long, D. L., Panter, A. T., Rindskopf, D. i Sher, K. J. (ur.), *APA Handbook of Research Methods in Psychology, Vol. 2: Research Designs: Quantitative, Qualitative, Neuropsychological, and Biological* (str. 57-71). Washington, DC: American Psychological Association.
4. Carr, D., Cornman, J. C. i Freedman, V. A. (2015). Marital Quality and Negative Experienced Well-Being: An Assessment of Actor and Partner Effects Among Older Married Persons. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 71(1), 177–187. doi:10.1093/geronb/gbv073
5. Craddock, A. E. (1991). Relationships between attitudinal similarity, couple structure, and couple satisfaction within married and de facto couples. *Australian Journal of Psychology*, 43(1), 11–16. doi:10.1080/00049539108259090
6. Dion, K. K. i Dion, K. L. (1993). Individualistic and Collectivistic Perspectives on Gender and the Cultural Context of Love and Intimacy. *Journal of Social Issues*, 49(3), 53–69. doi:10.1111/j.1540-4560.1993.tb01168.x
7. Državni zavod za statistiku (2023). *Raste broj razvoda i samačkih kućanstava, a najviše obitelji čini par s jednim djetetom*. Posjećeno 29.7.2024. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://dzs.gov.hr/vijesti/raste-broj-razvoda-i-samackih-kucanstava-a-najvise-obitelji-cini-par-s-jednim-djetetom/1610>
8. Gao, G. (2001). Intimacy, passion, and commitment in Chinese and US American romantic relationships. *International Journal of Intercultural Relations*, 25(3), 329–342. doi:10.1016/s0147-1767(01)00007-4
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:106966>
9. Hurst, N. (2005). Marriages that Promote Growth. *Marriage & Family Review*, 37(3), 47–71. doi:10.1300/j002v37n03_04
10. Jackson, J. B., Miller, R. B., Oka, M. i Henry, R. G. (2014). Gender Differences in Marital Satisfaction: A Meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 76(1), 105-129.

11. Lauer, R. H., Lauer, J. C. i Kerr, S. T. (1990). The Long-Term Marriage: Perceptions of Stability and Satisfaction. *The International Journal of Aging and Human Development*, 31(3), 189–195. doi:10.2190/h4x7-9dvx-w2n1-d3bf
12. Lončar, I. i Lončar, M. (2017). Zdravlje i seksualnost osoba treće životne dobi. *Socijalna psihijatrija*, 45(4), 254-261.
13. Marini, C. M., Ermer, A. E., Fiori, K. L., Rauer, A. J. i Proulx, C. M. (2020). Marital Quality, Loneliness, and Depressive Symptoms Later in Life: The Moderating Role of Own and Spousal Functional Limitations. *Research in Human Development*, 17(4), 211–234. doi:10.1080/15427609.2020.1837598
14. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada slap.
15. Neff, L. A. i Morgan, T. A. (2014). The Rising Expectations of Marriage: What We Do and Do Not Know. *Psychological Inquiry*, 25(1), 95–100. doi:10.1080/1047840x.2014.878234
16. Nyarks, A. i Hope, M. M. (2022). Impact of Effective Communication in a Marriage. *International Journal of Research in Education, Sciences and Technology*, 4(2), 33-40.
17. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (1998). Bračna Kvaliteta: Poimanje, Uzroci I Posljedice. *Društvena istraživanja*, 7(4-5 (36-37)), 659-682.
18. Pernar, M. (2010). Psihološke odrednice braka. *Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis*, 46(3), 248-254.
19. Rabađija, M. (2016). *Roditeljstvo*. Završni rad. Zagreb, Učiteljski fakultet.
20. Rosen-Grandon, J. R., Myers, J. E. i Hattie, J. A. (2004). The Relationship Between Marital Characteristics, Marital Interaction Processes, and Marital Satisfaction. *Journal of Counseling & Development*, 82(1), 58–68. doi:10.1002/j.15566678.2004.tb00286.x
21. Schmid, D. A. i Huber, F. (2019). Brand love: Emotionality and development of its elements across the relationship lifecycle. *Psychology & Marketing*, 36(4), 305-320.
22. Sternberg, R. J. (1986). A Triangular Theory of Love. *Psychological Review*, 93(2), 119–135. doi:10.1037/0033-295x.93.2.119
23. Trudel, G., Turgeon, L. i Piché, L. (2010). Marital and sexual aspects of old age. *Sexual and Relationship Therapy*, 25(3), 316–341. doi:10.1080/14681991003750467
24. Vukoja, I., Šimunović, R., Vukoja, A., Rančić, B. i Bagarić Krakan, L. (2015). Zdrava ljubav kao preduvjet zdravlja. *Hrana u zdravlju i bolesti, Specijalno izdanje*(Štamparovi dani),31-38.

25. Waite, L. J. (1995). Does Marriage Matter? *Demography*, 32(4), 483.
doi:10.2307/2061670
26. Waldinger, R. J., Cohen, S., Schulz, M. S. i Crowell, J. A. (2014). Security of Attachment to Spouses in Late Life. *Clinical Psychological Science*, 3(4), 516–529.
doi:10.1177/2167702614541261

Prilozi

Prilog 1.

Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Kako osobe starije životne dobi definiraju "kvalitetan bračni odnos" i koje su ključne karakteristike tog odnosa?*

KODOVI	KATEGORIJE	TEME
<ul style="list-style-type: none"> Povjerenje Predanost Odgovornost 	Predanost partneru	Ključne komponente bliskih odnosa
<ul style="list-style-type: none"> Ljubav Poštovanje 	Emocionalna povezanost	
<ul style="list-style-type: none"> Međusobno razumijevanje Tolerancija 	Fleksibilnost u odnosu	
<ul style="list-style-type: none"> Odgoj djece Odgovornost prema djeci 	Roditeljstvo	Zajedničko stvaranje
<ul style="list-style-type: none"> Druženje s prijateljima 	Aktivan društveni život	
<ul style="list-style-type: none"> Zajednički ciljevi 	Zajedništvo	
<ul style="list-style-type: none"> Financijska sigurnost 	Financije	Materijalna sigurnost
<ul style="list-style-type: none"> Dobra komunikacija Prihvatanje tuđeg mišljenja 	Otvorena komunikacija	Komunikacija i rješavanje sukoba
<ul style="list-style-type: none"> Razgovor o problemu Kompromis Osobna kontrola 	Upravljanje sukobima	

Prilog 2.

Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Kako se mijenjaju percepcije i očekivanja u bračnim odnosima tijekom starenja?*

KODOVI	KATEGORIJE	TEME
<ul style="list-style-type: none"> Nema očekivanja 	Nisu postojala očekivanja	Očekivanja u ranim fazama braka
<ul style="list-style-type: none"> Međusobna ljubav Poštovanje Razumijevanje 	Postojanje očekivanja	
<ul style="list-style-type: none"> Očekivanja su ostala ista 	Nepromijenjena očekivanja	Očekivanja u kasnijim fazama braka
<ul style="list-style-type: none"> Očekivanja su se mijenjala na bolje 	Promijenjena očekivanja	

Prilog 3.

Cjelovita kvalitativna obrada podataka za istraživačko pitanje *Koji su ključni čimbenici koji doprinose dugotrajnosti bračnih odnosa kod osoba starije životne dobi?*

KODOVI	KATEGORIJE	TEME
<ul style="list-style-type: none"> Postojanje ljubavi 	Ljubav	Emocionalna bliskost
<ul style="list-style-type: none"> Postojanje povjerenja 	Povjerenje	
<ul style="list-style-type: none"> Tolerancija Razumijevanje Kompromis 	Fleksibilnost u odnosu	Slaganje partnera
<ul style="list-style-type: none"> Dobra komunikacija 	Dobre komunikacijske vještine	Komunikacija i upravljanje sukobima
<ul style="list-style-type: none"> Pričanje o problemu Rješavanje problema 	Rješavanje sukoba	
<ul style="list-style-type: none"> Rođenje djece 	Stvaranje obitelji	Zajedničko stvaranje

<ul style="list-style-type: none"> • Odgoj djece 		
<ul style="list-style-type: none"> • Stambeno pitanje • Financije 	Materijalna sigurnost	
<ul style="list-style-type: none"> • Odlazak u šetnju i planinarenje • Odlazak na putovanja • Večernji razgovori • Pijenje kave u krevetu 	Zajednički rituali	Kvalitetno zajedničko provođenje vremena
<ul style="list-style-type: none"> • Druženje s prijateljima 	Aktivan društveni život	